

*Bu makale benzerlik taramasına tabi tutulmuştur.
Araştırma Makalesi/ Research Article*

YEREL KALKINMA VE MESLEKİ KURULUŞLAR: ÇANAKKALE İLİNE YÖNELİK AMPİRİK BİR ÇALIŞMA *

Selçuk İPEK*
Mehmet ÖKSÜZ**

Öz

Yerel kalkınmanın sağlanmasında merkezi hükümet tarafından yapılan yardımlar kadar yerelde bulunan belediye, il özel idaresi, bölgesel kalkınma ajansı, üniversite, mesleki kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları gibi aktörlerin de çok önemli rolleri bulunmaktadır. Çalışmanın amacı, yerel aktörlerden olan ticaret aktörlerinin yerel kalkınmaya bakışımın Çanakkale ili özelinde ölçülmesi olmuştur. Zaman ve maliyet kısıtı nedeniyle çalışma Çanakkale’de bulunan ticaret aktörleri olan ticaret ve sanayi odaları ve ticaret borsaları ile sınırlandırılmıştır. Verilerin elde edilmesinde anket tekniğinin kullanıldığı çalışmada yöntem olarak frekans analizi, Kruskal-Wallis testi ve Ki-Kare testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; yerel aktörlere merkezi idareden yeterince kaynak ayrılmadığı, yerel aktörlerin birlikte hareket edemediği ve yerel aktörlerin yerel kalkınma için gereken önemi göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Kalkınma, Mesleki Kuruluşlar, Çanakkale

LOCAL DEVELOPMENT AND PROFESSIONAL ASSOCIATIONS: AN EMPIRICAL STUDY FOR ÇANAKKALE PROVINCE

Abstract

Actors such as Municipal, Provincial Special Administration, Regional Development Agency, University, professional organizations and non-governmental organizations in the local area have important roles as well as assistance made by the central government in the provision of local development. The aim of the study is to measure the view of trade actors from local actors to local development in the province of Çanakkale. Due to time and cost constraints, the work is restricted to Chambers of Commerce and Industry and Commodity Exchanges, which are trade actors located in Çanakkale. Frequency analysis, Kruskal-Wallis test and Chi-Square test were used as the method in the study, which used the questionnaire technique to obtain the data. According to the findings, it was concluded that local actors were not adequately allocated resources from the central administration, local actors could not act together, and local actors did not show the importance required for local development.

Keywords: Local Development, Professional Associations, Çanakkale

* Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince desteklenmiştir. Proje Numarası: SBA-2018-1446.

Bu makale 04-06 Nisan 2019 tarihlerinde İzmir-Çeşme’de düzenlenen “3. Uluslararası Uygulamalı Sosyal Bilimler Kongresi”nde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonudur.

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, selcukipek@comu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0540-793X>

** Öğr. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ayvacık Meslek Yüksekokulu, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, moksuz@comu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3298-0280>

1. GİRİŞ

Dünyada yerelleşme politikalarının hız kazanması ile birlikte, geleneksel kalkınma anlayışı değişim göstermiş ve yerel kalkınma olgusu önem kazanmıştır. Yerel kalkınma, hem merkezi idare hem de yerel aktörlerin bir arada yürütecekleri politikalarla sağlanabilecek karmaşık ve çok yönlü bir olgudur. Yerel aktörler denildiğinde akla ilk olarak, belediye, il özel idaresi, bölgesel kalkınma ajansı, üniversite, mesleki kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları gelmektedir. En basit tabirle, kentteki ticaret ve sanayi hayatını organize etmek amacıyla kurulmuş olan ticari aktörlerin yerel kalkınmadaki rolü ve önemi yadsınamaz düzeydedir. Ticaret aktörlerinin Çanakkale'nin kalkınmışlık seviyesini nasıl gördüğü bu çalışmanın problemi oluşturmaktadır. Gerek zaman gerekse maliyet kısıtı sebebiyle çalışmada, ticari aktörlerden olan ticaret ve sanayi odaları ile ticaret borsalarına odaklanılmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki ikinci kısmında, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının tarihsel arka planı ve önemine değinilecektir. Üçüncü kısımda ise kamu kurumu niteliğindeki mesleki kuruluşların yerel kalkınmadaki rolü tartışılacaktır. Dördüncü kısımda da çalışmanın metodolojisine yer verilecektir. Bu kısımda, öncelikle araştırmanın amacına, daha sonra araştırmanın evreni ve sınırlılıklarına, son olarak da araştırmanın yöntemine değinilecektir. Beşinci kısımda, uygulanan anketlerle elde edilen verilere ilişkin bulgular ortaya konulacaktır. Bu kısımda sırasıyla demografik bulgulara, frekans analizi bulgularına, normallik testi bulgularına, Kruskal-Wallis testi bulgularına ve Ki-Kare testi bulgularına yer verilecektir. Altıncı ve son kısımda ise ortaya çıkan bulgular değerlendirilerek Çanakkale'nin yerel kalkınmasının hızlandırılabilmesi adına bazı önerilerde bulunulacaktır.

2. KAMU KURUMU NİTELİĞİNDEKİ MESLEK KURULUŞLARI

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları olarak Türkiye'de ilk akla gelen kuruluşlar ticaret ve sanayi odaları, tabip odaları, barolar, noter odaları, eczacılar odaları, diş hekimleri odaları, ziraat odaları, veteriner hekimler odaları ve mühendis ve mimar odalarıdır. Ancak bununla birlikte Seyahat Acenteleri Birliği, Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği, İhracatçılar Birliği, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Odaları da kamu kurumu niteliğindeki mesleki kuruluşlar arasında sayılabilmektedir (Hakyemez, 2011: 50). Türkiye'de hâlihazırda faal olan bazı mesleki kuruluşların tarihi Osmanlı dönemindeki modernleşme çabalarına kadar uzanmaktadır. 1838'de İngiltere ile Ticaret Anlaşması'nın imzalanmasının ardından Osmanlı Devleti bir yandan batı sanayisinin pazarı haline gelmiş, diğer bir yandan da kendi sanayisini geliştirme çabası içerisine girmiştir. Bununla beraber geleneksel lonca teşkilatları işlevlerini kaybettiği gibi, sanayileşmeyle birlikte yeni işkolları da meydana gelmeye başlamıştır. Hâlihazırda var olan mesleki kuruluşların birçoğu, Osmanlı'nın sanayileşmesiyle birlikte şekillenmeye başlayan mesleklerle doğrudan bağlantılıdır. Bu meslekleri denetimi altına almak amacıyla devlet mesleki kuruluşların oluşturulması konusunda çalışmalar başlatmış ve Ticaret Bakanlığı'nın gözetiminde faaliyet gösteren mesleki odaların kurulmasına yasal zemin hazırlamıştır. Ayrıca, oda kavramı bu dönemde Fransızlardan örnek alınmış ve Fransa modeline uygun biçimde oda yapılanmasına gidilmiş, bu kapsamda 1879 yılında "Dersaadet Sanayi Odası" ilk oda olarak kurulmuştur (Çaha, 2011: 92).

Mesleki kuruluşların örgüt yapıları ülkeden ülkeye çeşitlilik göstermekle birlikte Türkiye'de mesleki kuruluşlar, bir kısmı kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları olarak, bir kısmı ise dernek ve sendika adı altında örgütlenmiştir (Avşarbay ve Dilekçi, 2014: 325). Mesleki kuruluşlara kamusal nitelik kazandıran birçok unsur bulunmaktadır. Bunlar; Anayasal kurum olarak kanunlara dayanarak kurulmaları, kamu hizmetlerini görmeleri, kamu yararı amacı gütmeleri, idari denetime tabi olmaları, kamu gücüne sahip olmaları, kamu tüzel kişisi olmaları ve zorunlu üyelik yetkisine sahip olmalarıdır. Mesleki kuruluşların özel

kuruluşlarla benzer tarafları ise; genel bütçe dışı gelir elde edebilmeleri, özerklikleri ve baskı grubu nitelikleri olarak sıralanabilir (Bakoğlu Deliorman ve Üstünoldu Kandemir, 2009: 15).

Günümüzde bireyler ekonomik ve/veya mesleki çıkarlarını gözetmek amacıyla örgütlenerek meslek kuruluşları oluşturabilirler. Bu örgütler vasıtasıyla meslekteki yeni gelişmeleri takip edebilir, uyacakları meslekî standartları belirleyebilir, siyaset kurumunun meslekî gelişmeyi engelleyici, rekabeti kısıtlayıcı müdahalelerine karşı yargı ve siyaset yoluyla mücadele edebilirler (Şahin, 2011: 7-8). Mesleki kuruluşların da dâhil olduğu kâr amacı gütmeyen kuruluşların 6 benzer özelliği bulunmaktadır (Özdemir, 2004: 136):

- Kurumsallaşmış örgütlerdir,
- Özel sektörde faaliyet gösterirler,
- Elde edilen kâr sosyal amaç doğrultusunda dağıtılır,
- Bağımsız bir yönetime sahiptir,
- Yönetim kurulu gönüllüdür,
- Kamusal amaçlı faaliyette bulunurlar.

3. MESLEKİ KURULUŞLARIN YEREL KALKINMADAKİ ROLÜ

Günümüz kalkınma anlayışı, eskisinden farklı olarak, kalkınma sürecine yerel aktörleri de dâhil ederek daha geniş bir perspektiften ele alınmaktadır. Bu yerel aktörler arasında mesleki kuruluşlar önemli bir role sahiptir. Yalnızca ekonomik büyümenin yeterli görülmediği günümüzde, ekonomik büyümenin yanı sıra sosyal gelişmenin ve sürdürülebilirliğin de önem kazandığı yadsınamaz bir gerçektir. Modern toplumlarda ekonomik gelişmenin yanı sıra sosyal gelişmenin de sağlanmasında yerel aktörlere önemli görevler düşmektedir (Küçük ve Güneş, 2013: 24). Birçok ülkede yapılan araştırmalarda da yerel aktörlerin yerel ekonomik kalkınmayı teşvik etmede önemli bir rol oynadığı ortaya konulmaktadır (Pomianek, 2018: 207).

Literatürde yerel ekonomik kalkınmanın birçok tanımı bulunmaktadır. En geniş anlamıyla yerel ekonomik kalkınma; yerel yönetimlerin, yerel işletmelerin ve bölge dışındaki diğer aktörlerin, yeni işler yaratmak ve belediyelerde, kasabalarda ve köylerde ekonomik faaliyetleri teşvik etmek için birbiriyle veya diğer paydaşlarla yeni ortaklık düzenlemeleri yapmak için güç ve kaynaklarını birleştirme süreci (Agbevade, 2018: 5) olarak tanımlanmaktadır. Başka bir çalışmada ise yerel ekonomik kalkınma; yerel yönetimlerin ve toplum örgütlerinin, daha iyi ürünler oluşturmak ve yerel ölçekte endüstri faaliyetlerini geliştirmek için insan kaynakları kapasitesini artırarak iş alanları yaratmalarını teşvik ettiği bir süreç (Hendarso vd., 2018: 345) şeklinde tanımlanmaktadır. Yerel ekonomik kalkınma en basit anlamıyla ise, yerel kaynakları yeni iş alanları oluşturmak için etkili bir şekilde birleştiren bir strateji olarak özetlenmektedir (Nagy-Molnar ve Lendvay, 2018: 70). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere yerel kalkınmanın amacının, yerel halkın yaşam kalitesinin sürdürülebilir yöntemlerle geliştirilmesinin yanı sıra yerel düzeyde ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda sağlanan sürdürülebilir gelişmeler olduğu söylenebilmektedir (Ayдын ve Yıldırım, 2013: 29).

4. METODOLOJİ

Bu kısımda öncelikle araştırmanın amacına, daha sonrasında ise araştırmanın çalışma evrenine ve son olarak da araştırmanın yöntemine yer verilecektir.

4.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Çanakkale ilinde yer alan ticari aktörlerin meclis üyelerinin Çanakkale'nin yerel kalkınmışlığı ile ilgili bakış açısını ortaya koyabilmek ve ardından bu algının geliştirilebilmesi adına bazı önerilerde bulunmaktır.

4.2. Araştırmanın Çalışma Evreni

Araştırmanın çalışma evreni, Çanakkale ilinde bulunan Sanayi ve Ticaret Odaları ile Ticaret Borsalarının meclis üyeleridir. Bu kapsamda Çanakkale Sanayi ve Ticaret Odası, Biga Sanayi ve Ticaret Odası, Gelibolu Sanayi ve Ticaret Odası, Çanakkale Ticaret Borsası ve Biga Ticaret Borsası meclis üyeleri araştırmanın evrenini ve kısıtını oluşturmaktadır.

Tablo 1: Yerel Ticari Aktörler Bazında Meclis Üyeleri Sayısı

Yerel Ticari Aktör	Meclis Üyesi Sayısı
Çanakkale Sanayi ve Ticaret Odası	41
Biga Sanayi ve Ticaret Odası	22
Gelibolu Sanayi ve Ticaret Odası	14
Çanakkale Ticaret Borsası	18
Biga Ticaret Borsası	15
TOPLAM	110

Tablo 1'de görüldüğü gibi, Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası'nın 41, Çanakkale Ticaret Borsası'nın 18, Biga Ticaret ve Sanayi Odası'nın 22, Biga Ticaret Borsası'nın 18 ve Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odasının 15 olmak üzere toplam 110 meclis üyesi bulunmaktadır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacının gerçekleştirilebilmesi için Çanakkale ilinde bulunan Sanayi ve Ticaret Odaları ile Ticaret Borsalarının meclis üyelerine anket tekniği uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan anket sorularının hazırlanmasında ise Bilgin (2002) ile Aydın (2013)'in çalışmalarından ve alanında uzman akademisyenlerin görüşlerinden yararlanılmıştır. Toplam 110 meclis üyesinden 96'sına ulaşılmıştır. Başka bir deyişle, araştırma evreninin %87,27'sine ulaşılmıştır. Ancak bu anketlerden 12'si geçersiz sayılmış, 84'ü ise kabul edilmiş ve analize tabi tutulmuştur. Anket formunda çoktan seçmeli 5 demografik sorunun yanı sıra, 9 tane de çoktan seçmeli soru bulunmaktadır.

Anket ile elde edilen bulgulara öncelikle frekans analizi uygulanmıştır. Daha sonra, verilerin normal dağılıp dağılmadığının test edilmesi amacıyla Kolmogorov-Smirnova ve Shapiro-Wilk normallik testleri uygulanmış ve verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple araştırmanın devamında non-parametrik testlerden olan Kruskal-Wallis testi yapılmıştır. Son olarak ise Ki-Kare testi yapılmıştır.

5. BULGULAR

Araştırmadan elde edilen bulgular demografik bulgular, normallik testi bulguları, Kruskal-Wallis testi bulguları ve Ki-Kare testi bulguları olarak incelenmektedir.

5.1. Demografik Bulgular

Daha önce de belirtildiği gibi, anket formunda 5 adet demografik soru bulunmaktadır. Bu sorular; katılımcıların üyesi olduğu mesleki kuruluş, cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve aylık gelirleri ile ilgili sorulardır. Ankete katılım sağlayan Çanakkale ilinde faaliyet gösteren ticari odaların meclis üyelerine ait demografik bilgiler Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Demografik Bulgular

		<i>f</i>	%
Bağlı bulunduğunuz oda	Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası	31	36,9
	Çanakkale Ticaret Borsası	12	14,3
	Biga Ticaret ve Sanayi Odası	18	21,4
	Biga Ticaret Borsası	14	16,7
	Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası	9	10,7
Cinsiyetiniz	Erkek	74	88,1
	Kadın	10	11,9
Yaşınız	35 yaştan az	12	14,3
	35-45 yaş arası	38	45,2
	46-55 yaş arası	21	25,0
	56-65 yaş arası	10	11,9
	65 yaş üzeri	3	3,6
Eğitim durumunuz	İlköğretim	7	8,3
	Lise	25	29,8
	Önlisans	8	9,5
	Lisans	38	45,2
	Lisansüstü	6	7,1
Aylık geliriniz	2.000 TL'den az	1	1,2
	2.000 - 4.000 TL	20	23,8
	4.001 - 6.000 TL	29	34,5
	6.000 TL üzeri	34	40,5

Tablo 2’de yer alan bilgilere göre katılımcıların 31’i (%36,9’u) Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası, 12’si (%14,3’ü) Çanakkale Ticaret Borsası, 18’i (%21,4’ü) Biga Ticaret ve Sanayi Odası, 14’ü (%16,7’si) Biga Ticaret Borsası ve 9’u (%10,7’si) Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası meclis üyesidir. Ayrıca, katılımcıların 74’ü (%88,1’i) erkek, 10’u (%11,9’u) ise kadındır. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında 12’sinin (%14,3’ünün) 35 yaştan az, 38’inin (%45,2’sinin) 35-45 yaş arasında, 21’inin (%25’inin) 46-55 yaş arasında, 10’unun (%11,9’unun) 56-65 yaş arasında ve 3’ünün (%3,6’sının) 65 yaş üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında ise 7’sinin (%8,3’ünün) ilköğretim, 25’inin (%29,8’inin) lise, 8’inin (%9,5’inin) önlisans, 38’inin (%45,2’sinin) lisans ve 6’sının (%7,1’inin) lisansüstü eğitim derecesine sahip olduğu görülmektedir. Son demografik soru ise katılımcıların aylık geliri ile ilgilidir. Katılımcıların 1’inin (%1,2’sinin) 2.000 TL’den az, 20’sinin (%23,8’inin) 2.000-4000 TL arasında, 29’unun (%34,5’inin) 4.001-6.000 TL arasında ve 34’ünün (%40,5’inin) 6.000 TL üzerinde gelir elde ettiği görülmektedir.

5.2. Frekans Analizi Bulguları

Anket formunda katılımcılara Çanakkale’nin yerel kalkınmışlığı ile ilgili 9 çoktan seçmeli soru sorulmuştur. Bu sorular ve cevaplara ilişkin frekans dağılımlarına çalışmanın bu kısmında yer verilmiştir.

Tablo 3: Çanakkale’nin Gelişmişlik Seviyesi ile ilgili Frekans Dağılımı

Soru	Az Kalkınmış		Kalkınmakta Olan		Kalkınmış	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Türkiye geneline göre Çanakkale’nin gelişmişlik seviyesi sizce nedir?	15	17,9	54	64,3	15	17,9

Katılımcıların Çanakkale'nin gelişmişlik seviyesi ile ilgili görüşleri Tablo 3'te gösterilmiştir. Buna göre, katılımcıların 15'i (%17,9'u) az kalkınmış olduğunu, 54'ü (%64,3'ü) kalkınmakta olan olduğunu ve 15'i (%17,9'u) de kalkınmış olduğunu düşünmektedir.

Tablo 4: Yerel Aktörlerin Birlikte Hareket Edebilmesi ile ilgili Frekans Dağılımı

Soru	Her Zaman		Bazen		Hiçbir Zaman	
	f	%	f	%	f	%
Çanakkale'de yerel aktörler kalkınma sürecinde beraber hareket ediyor mu?	16	19,0	5 5	65, 5	1 3	15,5

Katılımcıların, Çanakkale'de yerel kalkınma sürecinde yerel aktörlerin birlikte hareket edebilmeleri ile ilgili görüşleri Tablo 4'te verilmiştir. Tablo 4'e göre, katılımcıların %19'u yerel aktörlerin her zaman birlikte hareket edebildiğini düşünüyorken, %65,5'i bazen, 15,5'i ise yerel aktörlerin hiçbir zaman birlikte hareket edemediğini düşünmektedir.

Tablo 5: Yerel Aktörlere Maddi Destek ile ilgili Frekans Dağılımı

Soru	Her Zaman		Bazen		Hiçbir Zaman	
	f	%	f	%	f	%
Sizece yerel aktörler merkezi yönetimden yeterince maddi destek alıyor mu?	16	19,0	5 0	59, 5	1 8	21,4

Yerel aktörlerin merkezi yönetimden yeterince maddi destek alıp alamadıkları ile ilgili katılımcıların görüşleri Tablo 5'te görülmektedir. Katılımcıların %19'u yerel aktörlerin merkezi idareden her zaman yeterince maddi destek alabildiğini düşünürken, %59,5'i bazen, %21,4'ü ise hiçbir zaman yerel aktörlerin merkezi idareden yeterince maddi destek alamadığını düşünmektedir.

Tablo 6: Yerel Aktörlerin Destekleri ile ilgili Frekans Dağılımı

Soru	Evet		Hayır					
			Yönetim Yetersizliği		Kaynak Yetersizliği		Tanıtım Yetersizliği	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Bölgesel kalkınma ajansının faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?	35	41,7	17	20,2	17	20,2	15	17,9
İl Özel İdaresi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?	38	45,2	13	15,5	22	26,2	11	13,1
Çanakkale Belediyesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?	35	41,7	21	25,0	20	23,8	8	9,5
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?	40	47,6	14	16,7	24	28,6	6	7,1
Mesleki kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?	45	53,6	11	13,1	20	23,8	8	9,5

Yerel aktörler denildiğinde ilk akla gelenler; bölgesel kalkınma ajansları, il özel idareler, belediyeler, üniversiteler, mesleki kuruluşlar ve sivil toplum örgütleridir. Bahsi geçen bu yerel aktörlerin ayrı ayrı olarak yerel kalkınmaya yeterince destek verip veremedikleri ile ilgili katılımcı görüşleri Tablo 6’da verilmektedir. Tablo 6’ya bakıldığında ilk göze çarpan husus, mesleki kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri hariç diğer yerel aktörlerin yerel kalkınmaya yeterince destek verilmediğinin düşünüldüğü olmaktadır. Başka bir deyişle, katılımcıların %53,6’sı mesleki kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin yerel kalkınmaya yeterince destek verdiğini düşünmektedir. Diğer yerel aktörlere bakıldığında ise (bölgesel kalkınma ajansları, il özel idareler, belediyeler ve üniversiteler) yeterince destek verdiğini düşünenlerin oranı %50’den aşağı olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Yerel Aktörlerin Faaliyetlerinin Yeterliliği ile ilgili Frekans Dağılımı

Soru	Evet		Hayır					
			Yönetim Yetersizliği		Kaynak Yetersizliği		Ortak Çalışma Noksanlığı	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Yerel aktörlerin Çanakkale’nin kalkınmasına yönelik faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?	37	44,0	7	8,3	16	19,0	24	28,6

Tablo 7’de yerel aktörlerin yerel kalkınmaya yönelik faaliyetlerinin yeterli olup olmadığı bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Burada katılımcıların %44’ü yapılan faaliyetlerin yeterli olduğu görüşünü savunurken, %56’sı ise faaliyetlerin yetersiz olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu faaliyetlerin yetersizliğinin sebebi olarak da ortak çalışma noksanlığı olduğu görüşü (%28,6 ile) hâkimdir. Başka bir deyişle, Çanakkale’de yerel aktörlerin yerel kalkınmaya yeterince destek verememelerinin en önemli sebebi olarak aktörlerin ortak çalışmamaları olduğu belirtilmektedir.

5.3. Normallik Testi Bulguları

Anket sonucunda elde edilen verilerin anlamlandırılabilmesi adına bazı testler yapılmaktadır. Varyans testleri en sık uygulanan testlerden birisidir. Bulguların yorumlanabilmesi adına uygulanması gereken testlerin seçilmesi aşamasında verilerin normal dağılıp dağılmadığı son derece önemlidir. Eğer veriler normal dağılım gösteriyorsa parametrik, normal dağılım göstermiyorsa da non-parametrik (parametrik olmayan) testlerin uygulanması gerekmektedir.

Tablo 8: Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnova			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Bölgesel kalkınma ajansının faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?	0,256	84	0,000	0,811	84	0,000
İl Özel İdaresi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?	0,284	84	0,000	0,800	84	0,000
Çanakkale Belediyesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?	0,255	84	0,000	0,823	84	0,000
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?	0,299	84	0,000	0,788	84	0,000
Mesleki kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?	0,332	84	0,000	0,757	84	0,000

Yerel aktörlerin Çanakkale'nin kalkınmasına yönelik faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?	0,286	84	0,000	0,768	84	0,000
---	-------	----	-------	-------	----	-------

Tablo 8'de yapılan Kolmogorov-Smirnova ve Shapiro-Wilk normallik testleri sonuçları verilmektedir. Bu testlerde anlamlılık değerinin 0,005'ten büyük olması verilerin normal dağıldığını, 0,005'ten küçük olması ise verilerin normal dağılmadığını göstermektedir. Tablo 8'e bakıldığında ise tüm anlamlılık değerlerinin 0,005'ten küçük olduğu, yani verilerin normal dağılmadığı açıkça görülmektedir. Bu verilere göre, parametrik olmayan varyans testinin yapılması uygun bulunmaktadır.

5.4. Kruskal-Wallis Testi Bulguları

Yerel aktörlerin yerel kalkınmaya sağladıkları katkılarla ilgili görüşlerin katılımcıların bağlı bulunduğu oda değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere parametrik olmayan tek yönlü varyans analizi yöntemi olarak bilinen Kruskal-Wallis testi yapılmıştır.

Tablo 9: Kruskal-Wallis Testi Bulguları

Boş Hipotez	p	Karar
"Bölgesel kalkınma ajansının faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?" ile ilgili görüşler katılımcıların bağlı bulunduğu odaya göre farklılık göstermemektedir.	0,002	Boş hipotez reddedilmiştir.
"İl Özel İdaresi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?" ile ilgili görüşler katılımcıların bağlı bulunduğu odaya göre farklılık göstermemektedir.	0,001	Boş hipotez reddedilmiştir.
"Çanakkale Belediyesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?" ile ilgili görüşler katılımcıların bağlı bulunduğu odaya göre farklılık göstermemektedir.	0,014	Boş hipotez reddedilmiştir.
"Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?" ile ilgili görüşler katılımcıların bağlı bulunduğu odaya göre farklılık göstermemektedir.	0,193	Boş hipotez kabul edilmiştir.
"Mesleki kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?" ile ilgili görüşler katılımcıların bağlı bulunduğu odaya göre farklılık göstermemektedir.	0,000	Boş hipotez reddedilmiştir.
"Yerel aktörlerin Çanakkale'nin kalkınmasına yönelik faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?" ile ilgili görüşler katılımcıların bağlı bulunduğu odaya göre farklılık göstermemektedir.	0,004	Boş hipotez reddedilmiştir.

Tablo 9'da Kruskal-Wallis varyans testinin bulguları görülmektedir. Anlamlılık (p) değeri 0,005'ten küçük olan değişkenlerde H_0 (boş hipotez) reddedilerek H_1 (alternatif hipotez) kabul edilmektedir. Buna göre, "Bölgesel kalkınma ajansının faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?", "İl Özel İdaresi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?", "Çanakkale Belediyesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?", "Mesleki kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?" ve "Yerel aktörlerin Çanakkale'nin kalkınmasına yönelik faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?" değişkenlerine verilen cevaplar katılımcıların bağlı bulunduğu odaya göre farklılık gösterirken; "Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?" değişkenine verilen cevaplar katılımcıların bağlı bulunduğu odaya göre farklılık göstermemektedir.

5.5. Ki-Kare Testi Bulguları

Bu kısımda, katılımcıların bağlı oldukları odaların yerel aktörlerin yerel kalkınmaya verdiği destekleri yeterli görüp görmemelerine bağımlılığını belirlemek amacıyla Ki-Kare testi yapılmıştır.

Tablo 10: Bölgesel Kalkınma Ajansının Faaliyetlerini Yeterli Görüyor Musunuz?

		Bölgesel kalkınma ajansının faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?				
		Evet	Hayır – Yönetim Yetersizliği	Hayır – Kaynak Yetersizliği	Hayır – Tanıtım Yetersizliği	Toplam
Bağlı bulunduğu oda	Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası	20 %23,8	5 %6	4 %4,8	2 %2,4	31 %36,9
	Çanakkale Ticaret Borsası	4 %4,8	3 %3,6	1 %1,2	4 %4,8	12 %14,3
	Biga Ticaret ve Sanayi Odası	4 %4,8	3 %3,6	4 %4,8	7 %8,3	18 %21,4
	Biga Ticaret Borsası	2 %2,4	3 %3,6	8 %9,5	1 %1,2	14 %16,7
	Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası	5 %6	3 %3,6	-	1 %1,2	9 %10,7
	Toplam	35 %41,7	17 %20,2	17 %20,2	15 %17,9	84 %100

Pearson Ki-Kare istatistiği 32,331 (df: 12, p-değeri: 0,001)

“Bölgesel kalkınma ajansının faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?” sorusuna odalar bazında verilen cevaplar Tablo 10’da gösterilmektedir. Buna göre, Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası (%23,8) bölgesel kalkınma ajansının faaliyetlerini yerel kalkınma açısından yeterli bulurken diğer odalar (Çanakkale Ticaret Borsası, Biga Ticaret ve Sanayi Odası, Biga Ticaret Borsası, Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası) yeterli görmemektedir. Ayrıca, Ki-Kare testi sonucunda bakıldığında da “Bölgesel kalkınma ajansının faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?” sorusu ile katılımcıların bağlı bulunduğu odanın birbirinden bağımsız olmadığı yani bu iki değişkenin ilişkili olduğu görülmüştür ($p=0,001<0,005$).

Tablo 11: İl Özel İdaresi Yerel Kalkınmaya Yeterince Destek Veriyor Mu?

		İl Özel İdaresi kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?				
		Evet	Hayır – Yönetim Yetersizliği	Hayır – Kaynak Yetersizliği	Hayır – Tanıtım Yetersizliği	Toplam
Bağlı bulunduğu oda	Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası	22 %26,2	2 %2,4	4 %4,8	3 %3,6	31 %36,9
	Çanakkale Ticaret Borsası	7 %8,3	3 %3,6	-	2 %2,4	12 %14,3
	Biga Ticaret ve Sanayi Odası	3 %3,6	4 %4,8	7 %8,3	4 %4,8	18 %21,4
	Biga Ticaret Borsası	2 %2,4	1 %1,2	10 %11,9	1 %1,2	14 %16,7
	Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası	4 %4,8	3 %3,6	1 %1,2	1 %1,2	9 %10,7

	Toplam	38 %45,2	13 %15,5	22 %26,2	11 %13,1	84 %100
--	--------	-------------	-------------	-------------	-------------	------------

Pearson Ki-Kare istatistiği 36,558 (df: 12, p-değeri: 0,000)

“İl Özel İdaresi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?” sorusuna odalar bazında verilen cevaplar Tablo 11’de gösterilmektedir. Buna göre, Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası (%26,2) il özel idaresinin yerel kalkınmaya yeterince destek verdiğini savunurken diğer odalar (Çanakkale Ticaret Borsası, Biga Ticaret ve Sanayi Odası, Biga Ticaret Borsası, Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası) yeterli görmemektedir. Ayrıca, Ki-Kare testi sonucunda bakıldığında da “İl Özel İdaresi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?” sorusu ile katılımcıların bağlı bulunduğu odanın birbirinden bağımsız olmadığı yani bu iki değişkenin ilişkili olduğu görülmüştür ($p=0,000<0,05$).

Tablo 12: Çanakkale Belediyesi Yerel Kalkınmaya Yeterince Destek Veriyor Mu?

		Çanakkale Belediyesi kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?				Toplam
		Evete	Hayır – Yönetim Yetersizliği	Hayır – Kaynak Yetersizliği	Hayır – Tanıtım Yetersizliği	
Bağlı bulunduğu oda	Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası	18 %21,4	6 %7,1	7 %8,3	-	31 %36,9
	Çanakkale Ticaret Borsası	7 %8,3	3 %3,6	1 %1,2	1 %1,2	12 %14,3
	Biga Ticaret ve Sanayi Odası	5 %6	7 %8,3	2 %2,4	4 %4,8	18 %21,4
	Biga Ticaret Borsası	2 %2,4	3 %3,6	7 %8,3	2 %2,4	14 %16,7
	Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası	3 %3,6	2 %2,4	3 %3,6	1 %1,2	9 %10,7
	Toplam	35 %41,7	21 %25	20 %23,8	8 %9,5	84 %100

Pearson Ki-Kare istatistiği 21,383 (df: 12, p-değeri: 0,045)

“Çanakkale Belediyesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?” sorusuna odalar bazında verilen cevaplar Tablo 12’de gösterilmektedir. Buna göre, Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası (%26,2) ve Çanakkale Ticaret Borsası (%8,3) Çanakkale Belediyesi’nin yerel kalkınmaya yeterince destek verdiğini savunurken diğer odalar (Biga Ticaret ve Sanayi Odası, Biga Ticaret Borsası, Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası) yeterli görmemektedir. Ayrıca, Ki-Kare testi sonucunda bakıldığında da “Çanakkale Belediyesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?” sorusu ile katılımcıların bağlı bulunduğu odanın birbirinden bağımsız olmadığı yani bu iki değişkenin ilişkili olduğu görülmüştür ($p=0,045<0,05$).

Tablo 13: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yerel Kalkınmaya Yeterince Destek Veriyor Mu?

		Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?				
		Evet	Hayır – Yönetim Yetersizliği	Hayır – Kaynak Yetersizliği	Hayır – Tanıtım Yetersizliği	Toplam
Bağlı bulunduğu oda	Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası	19 %22,6	2 %2,4	8 %9,5	2 %2,4	31 %36,9
	Çanakkale Ticaret Borsası	8 %9,5	1 %1,2	2 %2,4	1 %1,2	12 %14,3
	Biga Ticaret ve Sanayi Odası	5 %6	8 %9,5	3 %3,6	2 %2,4	18 %21,4
	Biga Ticaret Borsası	4 %4,8	1 %1,2	8 %9,5	1 %1,2	14 %16,7
	Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası	4 %4,8	2 %2,4	3 %3,6	-	9 %10,7
	Toplam	40 %47,6	14 %16,7	24 %28,6	6 %7,1	84 %100

Pearson Ki-Kare istatistiği 23,134 (df: 12, p-değeri: 0,027)

“Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?” sorusuna odalar bazında verilen cevaplar Tablo 13’te gösterilmektedir. Buna göre, Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası (%22,6) ve Çanakkale Ticaret Borsası (%9,5) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nin yerel kalkınmaya yeterince destek verdiğini savunurken diğer odalar (Biga Ticaret ve Sanayi Odası, Biga Ticaret Borsası, Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası) yeterli görmemektedir. Ayrıca, Ki-Kare testi sonucunda bakıldığında da “Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?” sorusu ile katılımcıların bağlı bulunduğu odanın birbirinden bağımsız olmadığı yani bu iki değişkenin ilişkili olduğu görülmüştür ($p=0,027<0,05$).

Tablo 14: Mesleki Kuruluşlar ve Sivil Toplum Örgütleri Yerel Kalkınmaya Yeterince Destek Veriyor Mu?

		Mesleki kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?				
		Evet	Hayır – Yönetim Yetersizliği	Hayır – Kaynak Yetersizliği	Hayır – Tanıtım Yetersizliği	Toplam
Bağlı bulunduğu oda	Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası	27 %32,1	-	2 %2,4	2 %2,4	31 %36,9
	Çanakkale Ticaret Borsası	8 %9,5	2 %2,4	2 %2,4	-	12 %14,3
	Biga Ticaret ve Sanayi Odası	5 %6	7 %8,2	4 %4,8	2 %2,4	18 %21,4
	Biga Ticaret Borsası	3 %3,6	-	7 %8,3	4 %4,8	14 %16,7
	Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası	2 %2,4	2 %2,4	5 %6	-	9 %10,7
	Toplam	45 %53,6	11 %13,1	20 %23,8	8 %9,5	84 %100

Pearson Ki-Kare istatistiği 48,932 (df: 12, p-değeri: 0,000)

“Mesleki kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?” sorusuna odalar bazında verilen cevaplar Tablo 14’te gösterilmektedir. Buna göre, Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası (%32,1) ve Çanakkale Ticaret Borsası (%9,5) mesleki kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin yerel kalkınmaya yeterince destek verdiğini savunurken diğer odalar (Biga Ticaret ve Sanayi Odası, Biga Ticaret Borsası, Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası) yeterli görmemektedir. Ayrıca, Ki-Kare testi sonucunda bakıldığında da “Mesleki kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri yerel kalkınmaya yeterince destek veriyor mu?” sorusu ile katılımcıların bağlı bulunduğu odanın birbirinden bağımsız olmadığı yani bu iki değişkenin ilişkili olduğu görülmüştür ($p=0,000<0,05$).

Tablo 15: Yerel Aktörlerin Çanakkale’nin Kalkınmasına Yönelik Faaliyetlerini Yeterli Görüyor Musunuz?

		Yerel aktörlerin Çanakkale’nin kalkınmasına yönelik faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?				
		Evet	Hayır – Yönetim Yetersizliği	Hayır – Kaynak Yetersizliği	Hayır – Ortak Çalışma Noksanlığı	Toplam
Bağlı bulunduğu oda	Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası	24 %28,6	-	2 %2,4	5 %6	31 %36,9
	Çanakkale Ticaret Borsası	3 %3,6	2 %2,4	1 %1,2	6 %7,1	12 %14,3
	Biga Ticaret ve Sanayi Odası	5 %6	3 %3,6	2 %2,4	8 %9,5	18 %21,4
	Biga Ticaret Borsası	3 %3,6	1 %1,2	8 %9,5	2 %2,4	14 %16,7
	Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası	2 %2,4	1 %1,2	3 %3,6	3 %3,6	9 %10,7
	Toplam	37 %44	7 %8,3	16 %19	24 %28,6	84 %100

Pearson Ki-Kare istatistiği 39,496 (df: 12, p-değeri: 0,000)

“Yerel aktörlerin Çanakkale’nin kalkınmasına yönelik faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?” sorusuna odalar bazında verilen cevaplar Tablo 11’de gösterilmektedir. Buna göre, Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası (%28,6) yerel aktörlerin Çanakkale’nin kalkınmasına yönelik faaliyetlerini yeterli bulurken diğer odalar (Çanakkale Ticaret Borsası, Biga Ticaret ve Sanayi Odası, Biga Ticaret Borsası, Gelibolu Ticaret ve Sanayi Odası) yeterli görmemektedir. Ayrıca, Ki-Kare testi sonucunda bakıldığında da “Yerel aktörlerin Çanakkale’nin kalkınmasına yönelik faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?” sorusu ile katılımcıların bağlı bulunduğu odanın birbirinden bağımsız olmadığı yani bu iki değişkenin ilişkili olduğu görülmüştür ($p=0,000<0,05$).

Çapraz tablo sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası’nın yerel aktörlerin yerel kalkınmaya katkılarını yeterli bulduğu görülürken, diğer odaların yerel aktörlerin katkılarını yeterli bulmadığı görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yerel aktörlerden birisi olan mesleki kuruluşların (özellikle ticaret hayatını düzenleyen mesleki kuruluşların) yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlaması gereken önemli kurumlardan birisi olduğu açıktır. Bu kapsamda, mesleki kuruluşlardan olan ticaret ve sanayi odaları ile ticaret borsaları, gerek ildeki ticari hayatı düzenlemeleri gerekse yereldeki

kaynakları en etkin şekilde kullanarak katma değer yaratma gayesi içinde olmaları sebebiyle yerel ekonomik kalkınma açısından önemli bir role sahiptirler.

Yerel ticari aktörler olan ticaret ve sanayi odaları ve ticaret borsalarının Çanakkale'deki yapılanmalarının meclis üyelerinin Çanakkale'nin yerel kalkınmışlığını nerede gördüğünün tespit edilmesi ve mevcut durumun sebeplerinin incelenerek, kalkınmışlığın sağlanabilmesi adına önerilerde bulunulması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Adı geçen mesleki kuruluşların meclis üyelerinin görüşlerinin ölçülebilmesi için anket yöntemi uygulanmış ve bu kapsamda 96 meclis üyesine ulaşılmış, ancak 84 anket geçerli kabul edilmiştir. Elde edilen veriler yorumlandığında, Çanakkale'deki ticari yerel aktörlerin meclis üyelerinin Çanakkale'nin yerel kalkınması ile ilgili görüş ve düşüncelerinin şu şekilde olduğu görülmektedir:

- Çanakkale henüz kalkınmakta olan bir ildir,
- Çanakkale'de yerel aktörler kalkınmayı sağlamak amacıyla her zaman birlikte hareket etmemektedir,
- Çanakkale'nin kalkınması için yerel aktörler merkezi idareden yeterince kaynak alamamaktadır,
- Yerel aktörler yerel kalkınmaya gerektiği kadar önem vermemektedir.

Ulaşılan sonuçlar da açıkça göstermektedir ki, Çanakkale'nin kalkınmasında en önemli sorunlardan birisi yerel aktörler olan bölgesel kalkınma ajansı, il özel idaresi, belediye, üniversite, mesleki kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının koordineli bir şekilde projeler üretip hayata geçirmesi konusunda eksikler vardır. Diğer bir sorun ise yerel aktörlerin maddi açıdan yeterince destek göremeyişidir. Maddi kaynakların yetersizliği nedeniyle kalkınmaya yönelik yerel projelerin hayata geçirilemediği görüşü hâkimdir.

Çanakkale'nin kalkınmasının önündeki koordinasyon ve maddi kaynak sorunlarının çözümü halinde kalkınmanın hız kazanması doğal bir sonuç olacaktır. Aynı amaçları paylaşan kurumlar için bir sorumluluk yüklenme anlamına gelen işbirliği burada anahtar sözcüktür. Kurumlar arası işbirliğinin artırılması ve ortak projeler üretilebilmesi hem kaynakların etkin kullanımını sağlayacak hem de katma değer yaratılmasına neden olacaktır. Elbette önemli olan diğer husus da maddi kaynaklardır. Çanakkale'ye merkezi yönetimden aktarılan kaynaklara bakıldığında 2010 yılında yaklaşık 814 milyon TL olan bu rakamın 2018 yılında yaklaşık 2.474 milyon TL'ye çıktığı görülmektedir. Rakamsal olarak artış olmasına rağmen, bu paylar toplam merkezi yönetim bütçe büyüklüğüne oranlandığında Çanakkale'nin payının yaklaşık %0,3 olduğu görülmektedir (Muhasebat ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2019). Merkezi idare tarafından aktarılan maddi kaynakların artırılmasının kalkınmayı olumlu etkileyecek en önemli faktörlerden biri olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Agbevade, A. (2018). Local Economic Development in Ghana's Local Governance System: The Cases of the Accra Metropolitan, Keta Municipal and Shai Odoku District Assemblies, University of Ghana, PhD Thesis, Ghana.
- Avşarbay, A., Dilekçi, T. (2014). "Türkiye'de Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşları ile ilgili Temel Tartışmalar ve İngiltere'deki Tıp Mesleği ile ilgili Uygulama", Türk İdare Dergisi, 478, 323-358.

- Aydın, H.İ., Yıldırım, H. (2013). “Kırsal Kalkınmanın Yeniden Yapılanması Sürecinde Yerel Aktörler: Bölgesel Kalkınma Ajansları – Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu”, Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 2(4), 28-42.
- Aydın, N. (2013). Yerel Yönetimlerin Bölgesel Kalkınmada Rolü: Isparta Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Bakoğlu Deliorman, R., Üstünoldu Kandemir, A. (2009). Yolsuzluğun Önlenmesi için Etik Projesi Kamu Etiği Akademik Araştırmaları Cilt 2, Fersa Ofset Baskı Tesisleri, Ankara.
- Bilgin, M. (2002). “Yerel Yönetimlerin Bölgesel Kalkınmadaki Etkinliği: Göller Bölgesi Uygulaması”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(2), 313-330.
- Çaha, Ö. (2011). “Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ve Sivil Toplum”, Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum ve Demokrasi (Ed. Atilla Yayla ve Bican Şahin), Liberal Düşünce Topluluğu Derneği, Ankara, 87-125.
- Hakyemez, Y.Ş. (2011). “Anayasal Demokrasi Açısından Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları”, Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum ve Demokrasi (Ed. Atilla Yayla ve Bican Şahin), Liberal Düşünce Topluluğu Derneği, Ankara, 49-86.
- Hendarso, Y., Suleman, Z., Supriyanto, S., Ali, M. (2018). “Effect of the Moderation of Economic Institution on Local Economic Development”, Advances in Social Science, Education and Humanities Research, 307, 345-349.
- Küçük, M., Güneş, G. (2013). “Yerel Kalkınmada Bir Etken Olarak Turizm: Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Görüşleri”, Çağdaş Yerel Yönetimler, 22(4), 23-50.
- Muhasebat ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, İller İtibariyle Merkezi Yönetim Bütçe İstatistikleri (2004-2019). <https://muhasebat.hmb.gov.tr/iller-itibariyle-merkezi-yonetim-butce-istatistikleri-2004-2019>, (16.04.2019)
- Nagy-Molnar, M., Lendvay, E. (2018). “New Method to Support Decision Making Process in the Local Economic Development of Hungary”, Regional Statistics, 8(2), 69-91.
- Özdemir, S. (2004). “ ‘Kar Gütmeyen Kuruluşlar’ (KGK) ve Sosyal Refah’ın Sağlanmasında Artan Rolü”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 48, 129-161.
- Pomianek, I. (2018). “Conditions of Rural Development in the Warmia and Mazury Voivodeship (Poland) in the Opinion of Local Authorities”, Proceedings of the International Scientific Conference “Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy”, Warsaw, 207-211.
- Şahin, B. (2011). “Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ve Liberal Demokrasi”, Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum ve Demokrasi (Ed. Atilla Yayla ve Bican Şahin), Liberal Düşünce Topluluğu Derneği, Ankara, 7-12.